

Брюксел, 26.6.2013
COM(2013) 463 final

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА

**Осми доклад за напредъка в икономическото, социалното и териториалното
сближаване**

**Регионалното и градското измерение на кризата
{SWD(2013) 232 final}**

СЪДЪРЖАНИЕ

1.	Въведение	3
2.	Определяне на контекста.....	3
2.1.	Намаляване на БВП и на трудовата заетост	3
2.2.	Влошаване на националните бюджети и бюджетите на регионалните администрации	4
2.3.	Най-силно засегнати от рецесията са строителният и производственият сектор	5
2.4.	Възстановяване на износа	5
2.5.	Забавяне на преките чуждестранни инвестиции.....	6
2.6.	Увеличаване на риска от бедност и изолация	8
3.	Регионално въздействие	11
3.1.	БВП и трудовата заетост през първите три години от кризата	12
3.2.	Безработицата се увеличава главно в южните региони	13
3.3.	Забавяне на миграцията.....	13
4.	Въздействие върху градските райони	14
4.1.	Метрополните региони— смесица от устойчивост и уязвимост	14
4.2.	Градове в криза.....	16
5.	Политиката на сближаване и кризата	17

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА

Осми доклад за напредъка в икономическото, социалното и териториалното сближаване

Регионалното и градското измерение на кризата

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Програмният период на политиката на сближаване през 2014 г. ще започне, докато все още отзвучава най-тежката рецесия за последните петдесет години. Кризата преобърна процеса на сближаване на регионалния БВП на глава от населението и безработицата в рамките на ЕС. Затова и задачата, пред която сме изправени сега, е да осигурим завръщането по пътя на стабилен растеж, особено в по-слабо развитите региони и градове.

С цел насърчаване на предстоящите преговори относно програмите, в настоящия доклад се поставя акцент върху предизвиканите от кризата промени, които ще засегнат контекста и приоритетите на новите програми. В него най-напред се прави преглед на основните развития на национално ниво. След това се описва влиянието на кризата върху регионите, градовете и нарастващите различия, като накрая се разглежда влиянието на променената икономическа обстановка върху бъдещите програми за сближаване и се подчертава необходимостта от силна тематична насоченост.

Настоящият доклад се публикува след седмия доклад за напредък от 2011 г. и през 2014 г. ще бъде последван от шестия доклад за сближаването, в който ще се обсъждат необхванати от настоящия доклад въпроси като иновации, климат и околна среда.

2. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КОНТЕКСТА

2.1. Намаляване на БВП и на трудовата заетост

През второто тримесечие на 2008 г. ЕС навлезе в рецесия, която продължи пет тримесечия. Оттогава цялостният растеж на БВП е слаб. БВП на ЕС се сви отново през последното тримесечие на 2011 г., както и през първите две тримесечия и последното тримесечие на 2012 г. Ако БВП се свие и през първото тримесечие на 2013 г., ще станем свидетели на тройна рецесия.

Цялостното въздействие на кризата върху БВП и трудовата заетост в периода 2007—2011 г. се усеща най-силно в трите балтийски държави, Ирландия, Гърция и Испания (вж. работния документ на службите на Комисията, фигура 1). През 2010 г. или 2011 г. в балтийските държави и Ирландия растежът се възобнови и се очаква това да продължи до 2014 г.

Испания и Гърция обаче не са се завърнали по пътя на траен икономически растеж. През 2011 г. БВП на Испания започна да нараства, но през 2012 г. отново се сви. Сегашните данни за БВП на Гърция показват, че там рецесията продължава и се задълбочава. През 2011 г. и 2012 г. гръцкият БВП намаля с около 7 % и е възможно да започне да нараства едва през 2014 г.

Освен това през 2012 г. от финансова криза бе засегнат Кипър. Това доведе до рязък спад на БВП и трудовата заетост, който се очаква да продължи до 2014 г.

За разлика от това, в девет държави членки се наблюдаваше сравнително слаба рецесия или, както е в случая с Полша — само забавяне на растежа.

2.2. Влошаване на националните бюджети и бюджетите на регионалните администрации

Икономическата и финансовата криза доведе до значително увеличаване на общия размер на държавния дълг (вж. справка 1), което протече по четири начина. Първо, няколко правителствата на няколко държави подпомогнаха финансовия сектор чрез банкова рекапитализация и прехвърляне на активи. Второ, забавянето на икономическата дейност доведе до намаляване на данъчните постъпления и увеличаване на социалните разходи (например обезщетения за безработица). Трето, правителствата приеха пакети от мерки за стимулиране на търсенето. Четвърто, ниският растеж на БВП тласка нагоре съотношението на държавния дълг спрямо БВП.

В резултат на това през периода от първото тримесечие на 2008 г. до четвъртото тримесечие на 2012 г. съотношението на държавния дълг спрямо БВП в ЕС скочи от 59 % на 85 %. На национално равнище увеличението бе най-високо в Ирландия (90 процентни пункта), Португалия (56 процентни пункта), Гърция и Испания (всяка с 49 процентни пункта). Възможно е държавите членки, които реструктурираха застрашени от фалит банки, да успеят да намалят дълга си, като продадат оставащите активи на банките — тяхната стойност обаче остава несигурна.

Високият държавен дълг може да предизвика безпокойство относно способността на правителството да обслужва дълга в дългосрочен план, което от своя страна може да доведе до по-високи лихвени проценти и плащания, а по-високите данъци, необходими за обслужване на дълга, може да подействат като спирачка на растежа.

В периода 2011—2013 г. много държави членки започнаха фискална консолидация главно чрез намаляване на разходите (–1,5 % от БВП на ЕС за 2011 г. в сравнение с БВП за 2010 г.). Намалени бяха предимно разходите, благоприятстващи растежа. В резултат на това през 2013 г. в 18 държави членки публичните инвестиции (в настоящия текст следва да се разбира като бруто образуване на основен капитал) като дял от БВП ще бъдат по-ниски в сравнение с 2011 г. Тези съкращения могат да засегнат растежа в средносрочен план.

Проблемът за държавния дълг засяга различните държави в различна степен. Например, държавният дълг на Естония е само 10 % от БВП. Само 13 държави членки имат държавен дълг, по-нисък от 60 % от техния БВП — трите северни държави членки, Люксембург и девет от общо десетте държави в Централна и Източна Европа. Регионалните администрации са засегнати от кризата по два начина. Първо, кризата доведе до намаляване на данъчните приходи, както и до намаляване на данъците с цел стимулиране на растежа. Второ, поради кризата се увеличи местното търсене на обществени услуги и социална защита, на което се дължат и по-високите публични разходи.

Фискалната консолидация оказва натиск върху бюджетите на регионалните администрации, които все още се борят с по-високи нива на социални разходи и трябва да намаляват разходите и да увеличават приходите. Финансовите им затруднения могат да засегнат и предоставянето на обществени услуги.

Благоприятстващата растежа фискална консолидация следва да гарантира, че намаляването на дълга на подсектор „Централно държавно управление“ не се неутрализира от увеличаване на дълга на подсектор „Местно държавно управление“. Координираното намаление на дълга също така следва да гарантира запазването на публичните инвестиции, които благоприятстват растежа, включително съфинансираните чрез политиката за сближаване.

2.3. Най-силно засегнати от рецесията са строителният и производственият сектор

Въпреки, че кризата започна във финансовия и застрахователния сектор, делът на този сектор в брутната добавена стойност (БДС) и трудовата заетост в ЕС през 2011 г. беше приблизително същият, както през 2007 г. В шестте най-тежко засегнати от кризата държави членки обаче в периода 2007—2011 г. заетостта в сектора спадна с 1 %, а БДС — с 1,8 % годишно (вж. работния документ на службите на Комисията, фигура 2).

В периода 2007—2011 г. както БДС, така и заетостта в строителния сектор в Съюза спаднаха с 3 % годишно. В шестте най-тежко засегнати от рецесията държави отчетеният спад се движеше дори между 10 % и 20 % годишно за заетостта и между 6 % и 20 % за БДС.

Тези драстични спадове в строителния сектор са свързани с балона в сектора на недвижимите имоти и последващото свиване на цените на недвижимите имоти в няколко държави членки. В периода 2007—2012 г. цените на недвижимите имоти в Ирландия¹, Латвия и Естония спаднаха с 30 % до 50 % (вж. справка 2). В Португалия до момента са спаднали с –9 %. Според данните на Евростат в периода 2007—2010 г. в Гърция е отчетено умерено увеличаване, но данните на други източници² сочат, че от 2010 г. цените са започнали да спадат. Като цяло не може да се изключи по-нататъшно намаление.

В периода 2007—2011 г. производственият сектор претърпя спад от повече от 2 % годишно, като средното годишно свиване в шестте най-тежко засегнати държави членки достига почти 5 %. По-умерен бе спадът на БДС — 0,9 %. Промените в БДС бяха различни в различните държави, като най-голям спад бе отбелязан в Гърция (–6 %) и Финландия (–5 %), а най-голямо нарастване — в Словакия (8 %) и Ирландия (4 %) (вж. работния документ на службите на Комисията, фигура 3). Свиването в производствения сектор бе тясно свързано със свиването в търговския сектор.

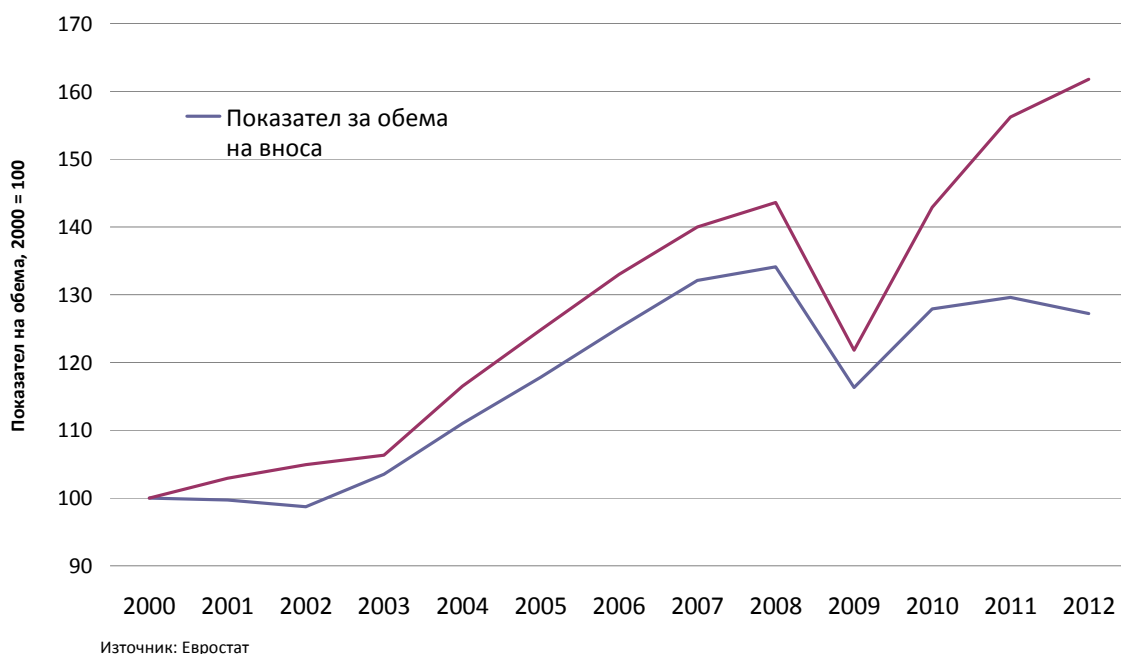
2.4. Възстановяване на износа

В резултат от кризата кредитирането стана трудно достъпно, което доведе до намаляване на инвестициите и потреблението. Това доведе до намаляване на търговията със стоки и причини бързо разпространение на рецесията върху важни търговски партньори, което от своя страна предизвика още загуби на приходи и/или работни места. Въпреки че разширяването на ЕС през 2004 г. даде тласък на търговията в Съюза, кризата доведе до рязък спад (вж. фигура 1).

Фигура 1: Промени в обема на търговията в ЕС за периода 2000—2011 г.

¹ 2007—2010 г.

² Индекс на цените на недвижимите имоти (списание „Economist“).

През 2008 г. износът все още нарастваше, макар и с по-нисък темп, докато растежът на вноса бе почти нулев. През 2009 г. износът и вносът спаднаха с 15 % до ниво, близко до това от 2005 г.

Най-голям спад на вноса бе отбелязан в държавите членки от Централна и Източна Европа (вж. справка 3). Голяма част от държавите, които се присъединиха към ЕС след 2004 г., отбелязаха период на бърз икономически растеж, подхранван от високи инвестиции и потребление, преди да ги засегне кризата.

В западните държави членки износът спадна повече от вноса, което се дължи на това, че поне в първоначалния етап местното потребление и инвестициите бяха по-малко засегнати от кризата. Глобалният спад в търсенето доведе до намаляване на износа, а оттам и на спад на производството в производствения сектор. За щастие, през 2010 г. износът бързо се възстанови до обем, близък до отчетения през 2007 г. Въпреки това последиците от резкия спад в износа продължават да се чувстват на пазара на труда.

2.5. Забавяне на преките чуждестранни инвестиции

Кризата доведе до рязък спад на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ). Много чуждестранни инвеститори насочиха наличните ресурси обратно към дружествата майки. Присъединяването на държавите членки от Централна и Източна Европа към ЕС улесни достъпа им до ПЧИ благодарение на единния пазар и възприемането на достиженията на правото на ЕС. ПЧИ могат да допринесат за подобряване на ефективността, пренос на иновационни технологии и по-висока производителност в приемащите държави. По този начин в по-слабо развитите държави членки входящите потоци от ПЧИ играят важна роля за създаване на работни места и модернизиране на техните икономики.

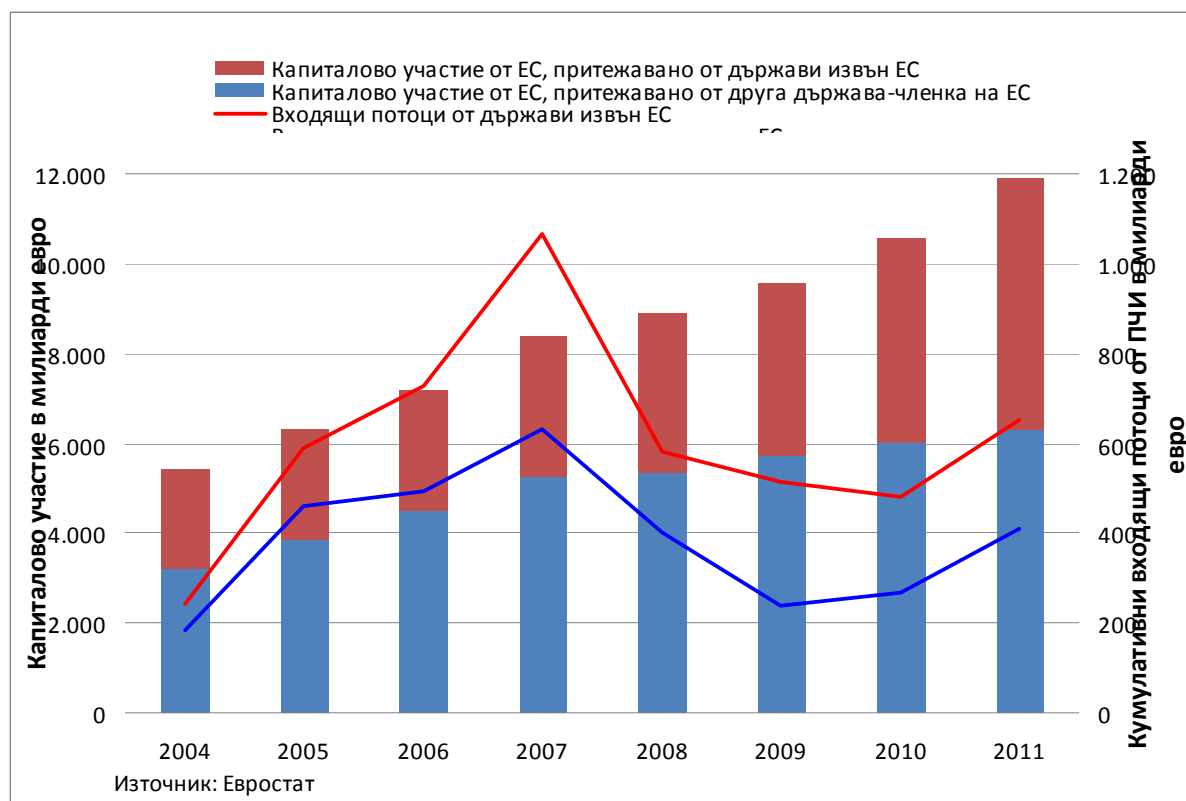
В периода 2004—2007 входящите потоци от преки чуждестранни инвестиции както от други държави членки, така и от държави извън Съюза, се увеличиха бързо, като се

умножиха четворно (вж. фигура 2). В периода 2008—2009 г. условията за кредитиране се влошиха в световен мащаб и входящите инвестиционни потоци намаляха. През 2010 г. те достигнаха най-ниската си точка, която съответстваше на нивото от 2004 г. През 2011 г. потоците отново нараснаха.

Потоците от преки чуждестранни инвестиции не показват обема на чуждестранното капиталово участие. През периода 2004—2007 г. то се увеличи с почти 60 %, като това покачване се запазва. До 2011 г. чуждестранното капиталово участие бе повече от два пъти по-голямо в сравнение с 2004 г.

В някои държави от ЕС входящите потоци от ПЧИ са основен източник на капитал и инвестиции. Например, в периода 2005—2007 г. средните нетни входящи потоци от ПЧИ в България, Малта, Белгия и Естония съставляваха между 15 % и 23 % спрямо БВП. В десет централно- и източноевропейски държави — членки на ЕС, кризата причини рязък спад на входящите потоци от ПЧИ. През периода от 2005—2007 г. до 2008 г.—2010 г. този спад представляваше между 1,5 % и 6 % от БВП, с изключение на България, където той достигна 12 % от БВП (вж. справка 4).

Фигура 2: Преки чуждестранни инвестиции в ЕС в периода 2004—2011 г.

2.6. Увеличаване на риска от бедност и изолация

На равнище ЕС кризата се увеличи делът от населението, заплашено от бедност и социална изолация. В периода 2009—2011 г. този дял се увеличи с един процентен пункт. Наблюдава се увеличаване и на трите компонента (процент на застрашените от бедност, тежки материални лишения и ниска степен на трудова заетост), и най-вече ниската степен на трудова заетост (вж. фигура 3). Има вероятност ефектът от кризата да

продължи да се чувства още по-силно за в бъдеще, тъй като кризата все още не е преминала и ще отнеме време, докато отшуми.

Въздействието върху риска от бедност или изолация беше най-силно в шестте най-тежко засегнати държави членки, но въздействието върху Италия и България бе също значително. В някои от големите държави членки като Германия и Обединеното кралство обаче този ефект се увеличи съвсем леко, а в Полша и Румъния рискът от бедност или изолация дори отбеляза лек спад.

Фигура 3: Бедност и социална изолация в ЕС в периода 2005—2011 г.

Дял от населението на ЕС пре	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.
Застрашени от бедност или соц	25,6	25,2	24,4	23,5	23,1	23,4	24,2
Застрашени от бедност	16,4	16,5	16,5	16,4	16,3	16,4	16,9
Много ниска степен на трудов	10,3	10,5	9,6	9,0	9,0	10,0	10,0
* население на възраст 0—59 години Източник: Евростат							

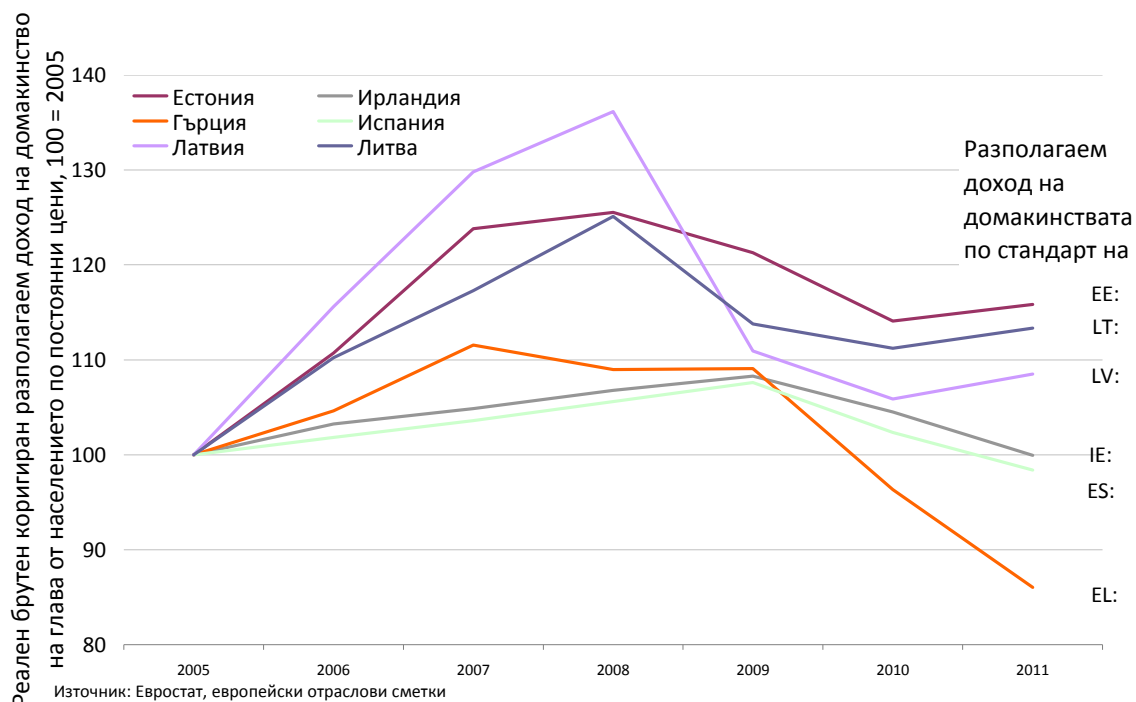
Като последица от кризата много хора се сблъскват с намаляване на доходите поради загуба на работа или намаляване на работните часове и възнаграждението. След настъпването на кризата в шестте най-тежко засегнати държави членки се наблюдава рязък спад на реалния брутен коригиран разполагаем доход (вж. фигура 4).

В периода 2005—2008 г. в балтийските държави се наблюдаваше бърз растеж на реалния коригиран разполагаем доход на домакинство на глава от населението, който впоследствие спадна рязко. През 2009 г. разполагаемият доход в Латвия се сви с почти една пета. От 2010 г. и в трите държави членки отново се наблюдава увеличаване на разполагаемия доход, но в нито една от тях той не е достигнал нивото отпреди кризата.

В Гърция, Испания и Ирландия, в които нивата на разполагаемия доход са значително по-високи, отколкото тези в балтийските държави, положението е много по-разнородно. В Испания и Ирландия влиянието на кризата започна да се чувства чак през 2009 г. Оттогава насам и двете държави изгубиха приблизително 8 % от разполагаемия си доход, което ги върна към нивата от 2005 г. В Гърция разполагаемият доход започна да спада бавно през 2007 г., през 2009 г. и 2010 г. се понижи рязко, в резултат на което през 2011 г. се оказа значително под нивото от 2005 г.

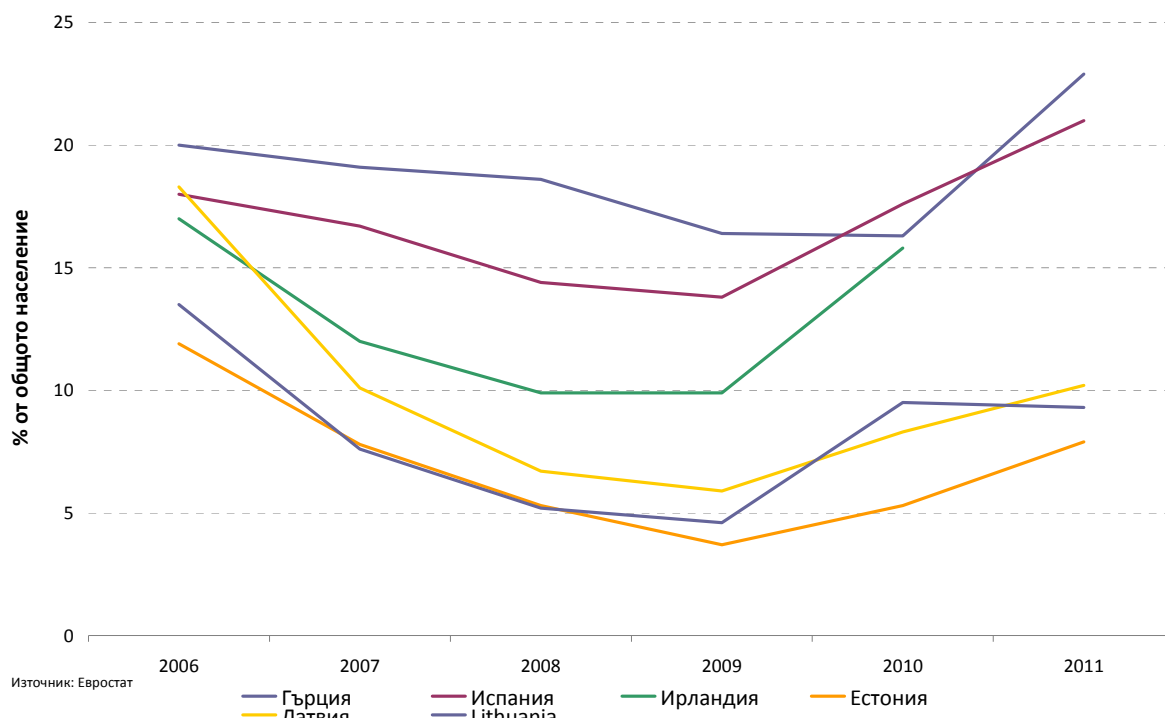
Поради намаляването на медианните доходи, а оттам и на прага на бедността, в период на рецесия често спада и процентът на хората, изложени на риск от бедност. За да се избегне този ефект, в настоящия раздел ще се използват нивата на прага на бедност за 2005 г.

Фигура 4: Реален брутен коригиран разполагаем доход на домакинство на глава от населението в периода 2005—2011 г.

В Ирландия процентът на хората, застрашени от бедност спрямо прага за 2005 г. се увеличи от 10 % през 2008 г. на над 15 % през 2010 г. (вж. фигура 5). В Испания този процент достигна 20 %, а в Гърция — 23 %. Поради високото нарастване на доходите в началото на периода 2005—2011 г. степента на изложеност на риск от бедност спрямо прага за 2005 г. след кризата в балтийските държави отбеляза леко увеличение и достигна 10 % или по-малко от 10 %, но не и нивата отпреди кризата.

Фигура 5: Степен на изложеност на риск от бедност (според прага за 2005 г.) за периода 2006—2011 г.

Процентът на изложените на риск от бедност хора спрямо прага за 2005 г. се увеличи леко в Белгия, Унгария, Германия, Люксембург, Нидерландия и Обединеното кралство, като в останалите държави — членки на ЕС, спадна или остана стабилен.

Процентът на населението на възраст от 0 до 59 години, живеещи в домакинства с много ниска степен на трудова заетост, се увеличи след кризата, но на равнище ЕС все още поддържа стойности, по-ниски от тези за 2006 г. В шестте най-тежко засегнати от кризата държави членки обаче в периода 2007—2011 г. този процент се увеличи от 4 до 9 процентни пункта (вж. фигура 6).

Фигура 6: Много ниска степен на трудова заетост в периода 2005—2011 г.

Дял от населението на възраст между 0 и 59 години, което живее в домакинства с много ниска степен на трудова заетост, 2005—2011 г.								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011—2007
Естония	9,4	7,0	6,2	5,3	5,6	8,9	9,9	3,7
Гърция	7,5	8,0	8,0	7,4	6,5	7,5	11,8	3,8
Испания	6,5	6,0	6,3	6,2	7,0	9,8	12,2	5,9
Литва	9,5	8,3	6,4	5,1	6,9	9,2	12,3	5,9
Латвия	8,1	7,0	6,1	5,1	6,7	12,2	12,2	6,1
Ирландия	14,6	12,8	14,2	13,6	19,8	22,9	n/a	8,7
Източник: Евростат								

В периода 2005—2010 г. процентът от населението, което страда от тежки материални лишения, т.е. хората, които не могат да си позволят 4 от общо 9 основни артикула, на равнище ЕС намалѐ от 11 % на 8 %. Този процент е най-висок в България и Румъния; през 2010 г. двете държави успяха да намалят процента на засегнатото от тежки

материални лишения население съответно с 31 % и 35 %. През 2011 г. процентът на равнище ЕС отново се увеличи.

В периода 2008—2011 г. процентът на хората, изпитващи много тежки материални лишения, се увеличи най-много в Латвия³ (12 процентни пункта), Литва (6 процентни пункта), Унгария (5 процентни пункта) и Гърция (4 процентни пункта). През 2010 г. в Ирландия този процент се увеличи от 2 на 7,5 %, което предвид нивата на доходите е високо. В Испания, в която има малко по-ниски нива на доходите, бяха отчетени 4 %. През 2011 г. Полша успя да постигне забележително намаление в процента на хората, изпитващи тежки материални лишения — от 18 % през 2008 г. на 13 % през 2011 г.

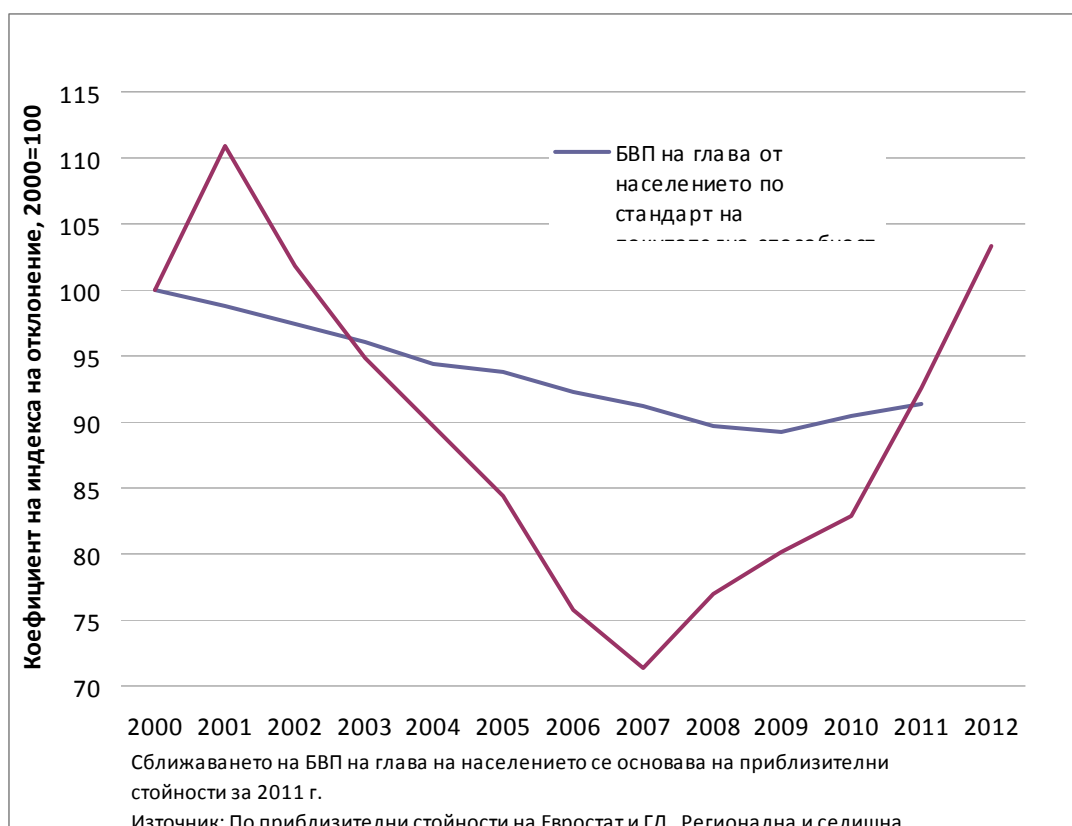
За по-подробен анализ на промените в бедността и социалната изолация, включително дълбочината на бедността, вж. глава 2 от Доклада за заетостта и социалното развитие в Европа за 2012 г.⁴.

3. РЕГИОНАЛНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Кризата сложи край на дълъг период на намаляване на различията между регионите по отношение на БВП на глава от населението и безработицата. В периода 2000—2008 г. различията между регионите по отношение на БВП на глава от населението намаляваха с всяка изминала година (вж. фигура 7). През 2009 г. тази тенденция престана и през 2010 г. и 2011 г. тези различия отново нараснаха.

Фигура 7: Регионалното сближаване и кризата

³ Част от това увеличение може да се дължи на прекъсване в сериите.
⁴ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7315>

В периода 2001—2007 г. равнищата на безработицата в отделните региони се сближаваха, но в периода 2007—2012 г. се раздалечаваха всяка година. От 2007 г. в ЕС-15 се наблюдаваха и нарастващи различия както по отношение на БВП на глава от населението, така и в регионалните равнища на безработица.

3.1. БВП и трудовата заетост през първите три години от кризата

През периода 2007—2010 г. две трети от регионите претърпяха свиване на БВП с почти –6 % годишно. Към десетте региона, в които БВП се свиваше най-бързо, принадлежат трите балтийски държави и седем региона от седем различни държави членки (вж. справка 5), където БВП се сви с над 3 % годишно. В този списък с региони не фигурират нито испански, нито гръцки региони. Испания не се включва в тази десетка, защото там БВП намаля по-малко, отколкото трудовата заетост, а Гърция не присъства, защото там по-голямата част от свиването на БВП настъпи след 2010 г. През 2012 г. в Кипър започна свиване на трудовата заетост и БВП, като тази тенденция се очаква да продължи и през 2014 г.

В няколко държави членки, включително България, Германия, Словакия и Полша, най-високият растеж бе отчетен в регионите около столиците.

В същия този период във всеки втори регион се наблюдаваше свиване на общата заетост. Трудовата заетост спадна с над 4 % годишно в балтийските държави, три испански региона, два ирландски региона и един регион в България (вж. справка 5). Свиването на трудовата заетост в Гърция настъпи едва след 2010 г., поради което страната не фигурира сред най-тежко засегнатите региони.

Като цяло през последните години се наблюдава слаба връзка между регионалния БВП и промяната в трудовата заетост. Това се дължи на факта, че е необходим по-дълъг

период от време, докато влошаването на икономическите резултати засегне трудовата заетост. Освен това по време на кризата редица политики бяха насочени пряко към поддържането на трудова заетост (на непълен работен ден) .

3.2. Безработицата се увеличава главно в южните региони

На равнище ЕС в периода 2008—2012 г. процентът на безработните нарастна от 7 % на 10 %. В най-тежко засегнатите държави членки обаче нивата на безработица се удвоиха и дори утроиха, като в пет държави членки нараснаха с над 8 процентни пункта, а в Испания — дори със 17 процентни пункта (вж. справка 6). По отношение на този показател в пет от най-тежко засегнатите държави членки равнищата на безработица варираха от 12 % за Кипър до 25 % за Испания⁵.

Безработицата се увеличи значително и в Латвия, Естония, Словения, Словакия и Дания. От друга страна, в Германия безработицата намаля, а в Люксембург, Малта, Белгия и Австрия остана почти без изменение.

Като цяло, в периода 2008—2010 г. безработицата се увеличи в повече от четири от всеки пет региона на ЕС, като повечето от тях бяха засегнати най-много именно през този период. От 2010 г. над една трета от тези региони успяха да намалят равнищата на безработица.

В съответствие с изложените в Европейския план за икономическо възстановяване препоръки няколко държави членки предприеха мерки за предотвратяване на прекомерното съкращаване на работни места и увеличаване на обхвата на обезщетенията и срока, за който се предоставят.

На равнище ЕС младежката безработица се увеличи от 16 % през 2008 г. на 21 % през 2011 г. (вж. справка 7). В 52 региона всеки трети от икономически активните млади хора е безработни. В 11 от тях безработен е дори всеки втори младеж, най-вече в Испания и Гърция. Също така се увеличи и процентът на младите хора на възраст между 15 и 24 години, които нито работят, нито са обхванати от системите на образование и обучение, като в периода 2008—2011 г. този процент нарасна в почти четири от всеки пет региона, и по-специално в Румъния, Гърция и Обединеното кралство (вж. справка 8).

3.3. Забавяне на миграцията

В периода 2004—2008 г. в ЕС-27 броят на лицата, пребиваващи извън страната, на която са граждани, се увеличи с 1,5 милиона годишно. В резултат на това съответният дял от общото население на ЕС-27 се увеличи от 5,1 % на 6,2 %. В периода 2009—2011 г. годишното увеличение спадна на 0,9 милиона, което съответства на дял от 6,7 % през 2011 г.

В периода 2004—2008 г. в Ирландия, Испания и Кипър делът на чуждестранното население се увеличи с над 4 процентни пункта, главно от присъединилите се през 2004 г. и 2007 г. държави членки. През този период значително нарасна броят на чуждестранните граждани в Италия, Португалия, Люксембург и Обединеното кралство.

⁵

За по-подробен анализ вж. Доклада за заетостта и социалното развитие в Европа за 2012 г.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7315>

Най-силно влиянието на кризата върху миграцията се прояви в регионите, в които се наблюдаваше най-силен поток от трудови мигранти в периода преди кризата. Най-голямо забавяне на миграцията имаше в Испания, Ирландия, Кипър и някои региони на Обединеното кралство и Италия (вж. справка 9), но въпреки това тя остана положителна. В много региони в Испания, южна Франция и северна Италия все още се отчитат едни от най-високите нива на положителна нетна миграция.

Кризата ускори емиграцията в Литва и Латвия. В Полша отрицателната нетна миграция донякъде отслабна в граничните райони, докато в столичния регион се увеличи положителната нетна миграция. Поради завръщането на мигранти от Испания негативната нетна миграция в Румъния се сви. Докато кризата продължава да се разраства, увеличаващите се различия в процента на безработицата и възнаграждението в отделните региони вероятно ще продължат да оказват въздействие върху миграцията.

Бързият спад на заетостта в строителния и производствения сектор допринесе и за спад в нетната миграция в испанските региони и в Северна Италия. Нетната миграция прояви тенденция към по-голям спад в регионите с голям процент на мигранти от други държави членки.

4. ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ГРАДСКИТЕ РАЙОНИ

С цел анализ на въздействието върху градските райони в настоящия доклад се използват два пространствени подхода: метрополни региони и градове.

- (1) Метрополните региони са региони NUTS-3, които представляват градски агломерации с над 250 000 жители. Този подход позволява тълкуване на БВП и промените в заетостта в градски контекст.
- (2) Градовете се определят на местно ниво и обхващат основните градове в ЕС. Този подход предоставя достъп до обобщени данни за безработицата и бедността за всички градове в съответната държава

4.1. Метрополните региони— смесица от устойчивост и уязвимост

В периода 2007—2010 г. в две от три държави членки⁶ метрополните региони увеличиха средно своя БВП на глава от населението по стандарт на покупателната способност спрямо държавата като цяло (вж. работния документ на службите на Комисията, фигура 4). Метрополните региони на дванадесетте държави членки, в които се наблюдаваше увеличаване на БВП на глава от населението спрямо ЕС, надвишаваха останалите региони от съответната страна. В осем от дванадесетте държави членки, в които бе отчетен спад на БВП на глава от населението спрямо ЕС, БВП на глава от населението в метрополните региони спадна по-бързо, отколкото в съответната страна като цяло.

По-бързият растеж на БВП в икономиките, отбелязващи растеж, и по-бързият спад в икономиките, отбелязващи спад, може да означава, че градските икономики са по-променливи и по-податливи на колебания.

⁶ В анализа не се включват Люксембург, Малта и Кипър.

Въпреки като цяло високите резултати на метрополните региони, в периода 2007—2010 г. в повече от три от всеки пет региона бе отчетен спад на БВП на глава от населението спрямо националното ниво. Най-много изгубиха по-малките метрополни региони — 74 % от тях отбелязаха спад спрямо останалата част от съответната държава. Позиции изгубиха и второстепенните метрополни региони, в 54 % от които се наблюдаваше спад. Само столичните метрополни региони отбелязаха по-добри резултати, като само 30 % от тях отбелязаха спад.

В периода 2007—2010 г. в повечето държави членки трудовата заетост⁷ в метрополните региони се оказа по-устойчива на кризата, отколкото заетостта в останалите региони (вж. работния документ на службите на Комисията, фигура 5). Само във Финландия, Гърция, Унгария и Латвия заетостта в останалите региони отбеляза по-бавен спад в сравнение с тази в метрополните региони.

Подобно на промените в БВП на глава от населението не всички метрополни региони отбелязаха по-голяма промяна в заетостта в сравнение с останалите региони на съответната страна. Само половината от метрополните региони отбелязаха по-малък спад или по-бърз растеж на заетостта, отколкото останалите региони. Малко повече от половината второстепенни метрополни региони изпревариха останалите региони в съответната страна. Малко по-малко от половината от по-малките метрополни региони отбелязаха по-добри резултати от останалите региони в съответната страна. Столичните метрополни региони отчетоха много по-добри резултати. Девет десети от тях постигнаха много по-добри резултати по отношение на заетостта, а в девет столични метрополни региона дори бе отчетен растеж на заетостта въпреки нейният спад на национално равнище.

В Обединеното кралство и Испания приблизително половината от метрополните региони показаха по-слаби резултати в областта на заетостта, отколкото останалите региони. В Гърция и Унгария почти всички метрополни региони показаха по-слаби резултати. В повечето държави членки обаче всички или в почти всички метрополни региони отбелязаха по-добри резултати по отношение на трудовата заетост, отколкото останалите региони. Това бе особено видимо в случаите на Полша, Словакия, Чешката република, Румъния и България.

В първите три години от кризата повечето метрополни региони демонстрираха устойчивост, особено столичните метрополни региони, в сравнение с които второстепенните метрополни региони отбелязаха по-ниски резултати. По-малките метрополни региони се оказаха доста уязвими, като голяма част от тях изоставаха по отношение на БВП на глава от населението и промяната в заетостта.

4.2. Градове в криза

Бедността и социалната изолация са концентрирани в градовете, най-вече в северозападна Европа. Кризата задълбочи тази концентрация още повече В градовете в ЕС процентът на хората, изложени на риск от бедност или социална изолация (ИРБИ), се увеличи с 1 процентен пункт, докато извън градовете това увеличение беше 0,5 процентни пункта (вж. фигура 8).

⁷

В анализа не се включват Люксембург, Малта, Кипър и Италия.

Фигура 8: Промяна в риска от бедност или социална изолация в периода 2008—2011 г.

Промяна в риска от бедност и социална изолация, 2008—2011 г.				
ЕС27	Бедност/изолация	Бедност	Ниска степен на трудова заетост	Тежки материални условия
Градове	1,0	0,6	0,9	0,5
Други райони	0,5	0,5	1,1	0,3
ЕС15				
Градове	1,2	0,6	1,2	0,7
Други райони	0,9	0,3	1,4	0,9
ЕС12				
Градове	-0,4	0,3	-0,3	-0,7
Други райони	-1,0	0,8	0,3	-1,5

Източник: Евростат

През 2011 г. хората от ЕС-15, които живеят в градове, бяха изложени на по-висок риск от бедност или социална изолация от тези, които живеят извън градовете (вж. Фигура 9). Също така трите компонента на този риск са по-високи в градовете, отколкото извън тях. В ЕС-12 се наблюдава обратната тенденция — хората, които живеят в градовете, са изложени на значително по-нисък риск от бедност или социална изолация.

Figure 1 Фигура 9: Риск от бедност или социална изолация в градовете, 2011 г.

Риск от бедност и социална изолация, 2011 г.				
ЕС27	Бедност/изолация	Бедност	Ниска степен на трудова заетост	Тежки материални условия
Градове	23,3	15,7	11,0	8,4
Други райони	25,0	18,0	9,1	9,2
ЕС15				
Градове	23,1	16,8	12,0	6,8
Други райони	21,9	16,6	9,2	5,3
ЕС12				
Градове	24,1	9,9	6,5	16,5
Други райони	34,5	22,2	8,9	20,8

По-висок процент на хората, изпитващи сериозни материални лишения, се наблюдава в градовете в 18 държави членки. Много ниска степен на трудова заетост преобладава в градовете в 15 държави членки (вж. справка 10). Рискът от бедност е по-висок в градовете в 10 държави членки.

Предвид високата концентрация на работни места в градовете е парадоксален високият дял на домакинствата с много ниска степен на трудова заетост. Това може да се дължи както на несъответствието между уменията и търсенето, несигурните работни места или високият дял на домакинства, състоящи се от едно лице в градовете, така и на високия процент на граждани, родени извън ЕС, които живеят в градове.

В 11 от държавите членки от ЕС-15⁸ хората, родени извън ЕС, е много по-вероятно да живеят в домакинство с много ниска степен на трудова заетост. През 2010 г. крайно ниският процент на трудова заетост при родените извън ЕС е най-малко с шест процентни пункта по-висок от този при родените в страната на пребиваване. Много от родените извън ЕС са изправени пред редица пречки за получаване на достъп до пазара на труда като невладееене на местния език, липса на умения, непризнаване на придобитите квалификации и дискриминация.

⁸ Единствените изключения са Италия, Гърция, Португалия и Люксембург.

Що се отнася до бедността и социалната изолация, в големите градове в по-добре развитите държави членки се наблюдава по-нисък процент на безработица и по-висок процент на трудова заетост, отколкото в по-малките градове, предградията и селските райони (вж. фигура 10), докато в по-слабо развитите държави членки се наблюдава обратната тенденция. Кризата не промени тази структура.

Фигура 10: Трудова заетост и безработица в градовете и в другите райони в периода 2008—2011 г.

	Процент на трудова заетост, 20—64		Процент на безработица	
	2011 г.	Промяна 2008—2011 г.	2011 г.	Промяна 2008—2011 г.
ЕС—27				
Градове	64,5	-1,8	10,1	2,6
Други райони	64,0	-1,9	9,4	2,6
ЕС—15				
Градове	65,0	-1,7	10,3	2,6
Други райони	66,0	-1,6	9,1	2,5
ЕС—12				
Градове	62,4	-1,4	9,0	3,3
Други райони	58,3	-1,8	10,3	2,9

Източник: Евростат

5. ПОЛИТИКАТА НА СБЛИЖАВАНЕ И КРИЗАТА

В настоящия доклад са разгледани някои от ключовите въпроси на програмите за сближаване за периода 2014—2020 г.

Поради намалелия процент на трудовата заетост, нарастващата бедност и социална изолация кризата затрудни постигането на целите на стратегията „Европа 2020“. Освен това увеличаващите се различия между регионите подкопават една от основните цели на Европейския съюз и политиката на сближаване.

Въпреки че някои държави членки като Германия и Полша избягнаха кризата без особени последици, голяма част от държавите членки ще се изправят пред повече проблеми и ще разполагат с по-малко публични ресурси. За много от тях — ако не за всички — тези проблеми включват.

- равнища на БВП и на заетостта, които все още не са достигнали стойностите отпреди преди настъпване на кризата;
- по-висок процент на безработица, бедност и изолация,
- спад на доходите на домакинствата, което води до намаляване на потреблението и вноса;
- безпрецедентни нива на държавния дълг и необходимост от фискална консолидация

Докладът показва, че Европа е засегната от проблемите с различна острота, което предполага, че бъдещото разработване на програмите за сближаване трябва да отрази тези разлики, за да се постигне максимално въздействие и проблемите да се решават там, където са най-належащи.

Предвид тези обстоятелства, в бъдещите програми за сближаване е необходимо да се постави особен акцент върху инвестициите, които стимулират растежа и създават работни места. Равнищата на безработица могат да бъдат понижени само чрез стабилно и устойчиво възстановяване.

Поради тази причина Комисията предлага съсредоточаване на ресурсите върху няколко важни области като трудова заетост (особено за младите хора), обучение, образование, социално приобщаване, иновации, малки и средни предприятия, енергийна ефективност, нисковъглеродна икономика, с готовност за разширяването им, така че да включат инфраструктури на ИКТ и мерки за растеж в областта на цифровите технологии.

Износът и преките чуждестранни инвестиции представляват основен двигател за растеж в по-слабо развитите държави членки и спомагат за създаване на работни места и трансфер на знания и технологии. Особено засегнати от влошаващата се бизнес среда са малките и средните предприятия, които са една от основните целеви групи на политиката на сближаване. В контекста на слабо вътрешно търсене износът на повече стоки и услуги спомага за съживяването на растежа. Инвестициите в иновации и стратегията за интелигентна специализация могат да спомогнат за постигането на положителни резултати в този сектор.

Строителният сектор ще продължава да понася последиците от банковата криза поради ограничения достъп до кредит, спукването на жилищния балон, намалените разполагаеми доходи на домакинствата и намалената сигурност на доходите. Инвестирането в енергийната ефективност на сградите може да спомогне за възстановяване на някои от работните места в този сектор.

На равнище ЕС рискът от бедност и социална изолация са се увеличили и вероятно ще продължат да се увеличават, тъй като въздействието на кризата върху бедността и изолацията се проявява с известно закъснение.

Фискалната консолидация ще увеличи още повече ролята на политиката на сближаване като важен източник на публични инвестиции в периода 2014—2020 г. В повечето по-слабо развити държави членки и региони финансирането от кохезионния фонд вече представлява повече от половината от публичните инвестиции. Комисията приканва държавите членки и регионите да започнат незабавно разработване на нови програми. По този начин няма да се губи време и ще се гарантира, че необходимите за съживяване на икономическата дейност и насърчаване на социалното сближаване проекти ще могат да започнат в началото на следващата година.